

Økonomi og ledelse Hjelpark – VG3

Bedriftsøkonomi, regnskap, markedsføring og ledelse — LK20

Bedriftsøkonomi

Kostnader

- **Faste kostnader (FK):** Uavhengig av produksjon (husleie, lønn, forsikring)
- **Variable kostnader (VK):** Endrer seg med produksjon (råvarer, emballasje)
- **Totale kostnader:** $TK = FK + VK$
- **Enhetskostnad:** $EK = TK/antall$
- **Grensekostnad:** Kostnad ved én enhet til

Inntekter

- **Salgsinntekt:** $\text{Pris} \times \text{antall solgte}$
- **Dekningsbidrag (DB):** $\text{Salgsinntekt} - \text{VK}$
- **DB per enhet:** $\text{Pris} - \text{VK per enhet}$
- **Dekningsgrad (DG):** $\frac{DB}{\text{Salgsinntekt}} \times 100\%$

Resultat

- **Resultat:** $\text{Inntekter} - \text{Kostnader}$
- **Nullpunkt (mengde):** $\frac{FK}{DB \text{ per enhet}}$
- **Nullpunkt (verdi):** $\frac{FK}{DG}$
- **Sikkerhetsmargin:** $\text{Faktisk salg} - \text{nullpunkt}$

Kalkulasjon

- **Selvkostmetoden:** Alle kostnader fordeles
- **Bidragmetoden:** Kun variable kostnader
- **Avanse/fortjeneste**
- $\text{Pris ut} = \text{Innkjøpspris} + \text{avanse}$

Produktkalkulasjon

- Direkte materialer
- Direkte lønn
- Indirekte kostnader (tilleggssats)
- $\text{Selvkost} = \text{Sum alle kostnader}$
- $\text{Salgspris} = \text{Selvkost} + \text{fortjeneste}$

Regnskap og budsjett

Resultatregnskap

- Salgsinntekter
- – Varekostnad
- = Bruttofortjeneste
- – Driftskostnader
- = Driftsresultat
- $\pm$ Finansposter
- = Resultat før skatt

Balanse

- **Eiendeler:** Anleggsmidler + omløpsmidler
- **Egenkapital:** Innskutt + opptjent
- **Gjeld:** Langsiktig + kortsiktig
- Balanse: $\text{Eiendeler} = \text{EK} + \text{Gjeld}$

Nøkkeltall

- **Totalkapitalrentabilitet:** $\frac{\text{Resultat} + \text{Rentekostnader}}{\text{Total kapital}} \times 100$
- **Egenkapitalrentabilitet:** $\frac{\text{Resultat}}{\text{Egenkapital}} \times 100$
- **Likviditetsgrad 1:** $\frac{\text{Omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$
- **Egenkapitalprosent:** $\frac{\text{EK}}{\text{Total kapital}} \times 100$

Budsjett

- **Salgsbudsjett:** Forventet salg
- **Innkjøpsbudsjett:** Varekjøp
- **Resultatbudsjett:** Forventet overskudd
- **Likviditetsbudsjett:** Inn- og utbetalinger
- **Balansebudsjett:** Forventet balanse

Avskrivninger

- **Lineære:** Lik årlig avskrivning
- **Saldoavskrivning:** Fast prosent av restverdi
- $\text{Avskrivning} = (\text{Anskaffelse} - \text{Restverdi}) / \text{Levetid}$

Markedsføring

Markedsføringsmiks (4P)

- **Produkt:** Egenskaper, kvalitet, design
- **Pris:** Strategi, rabatter, betalingsbetingelser
- **Plass:** Distribusjon, kanaler
- **Påvirkning:** Reklame, PR, salg

Markedsanalyse

- **SWOT:** Styrker, svakheter, muligheter, trusler
- **PESTEL:** Politisk, økonomisk, sosialt, teknologisk, miljø, juridisk
- Porters 5 krefter
- Konkurrentanalyse

Segmentering

- **Demografisk** (alder, kjønn, inntekt)
- **Geografisk** (sted, region)
- **Psykografisk** (livsstil, verdier)
- **Atferdsmessig** (bruksmønstre)

Produktlivssyklus

- **Introduksjon:** Lavt salg, høye kostnader
- **Vekst:** Økende salg, konkurranse
- **Modning:** Stabilt salg, priskonkurranse
- **Tilbakegang:** Fallende salg

Markedskommunikasjon

- Reklame (betalt, masse)
- PR (omdømmebygging)
- Personlig salg
- Salgsfremmende tiltak
- Direkte markedsføring
- Digital markedsføring (SoMe, SEO)

Organisasjon og ledelse

Organisasjonsformer

- **Linjeorganisasjon:** Hierarkisk, klar kommando
- **Stabsorganisasjon:** Linje med rådgivere
- **Funksjonsorganisasjon:** Spesialiserte avdelinger
- **Prosjektorganisasjon:** Tidsavgrenset, tverrfaglig
- **Matriseorganisasjon:** Dobbel rapportering

Lederstiler

- **Autoritær:** Leder bestemmer alene
- **Demokratisk:** Medbestemmelse
- **Laissez-faire:** Frie tøylar
- **Situasjonsbestemt:** Tilpasser stil
- **Transformasjonsledelse:** Inspirerer til endring

Motivasjonsteorier

- **Maslow:** Behovspyramide (5 nivåer)
- **Herzberg:** Hygiene- og motivasjonsfaktorer
- **McGregors X og Y:** Syn på ansatte
- Indre vs. ytre motivasjon

Organisasjonskultur

- Verdier og normer
- Symboler og ritualer
- Historier og helter
- Synlig vs. usynlig kultur
- Kulturendring

Beslutningsprosesser

- Problemidentifisering
- Innsamling av informasjon
- Vurdering av alternativer
- Valg og implementering
- Evaluering

Personalledelse og HR

Rekruttering

- Behovsanalyse
- Stillingsbeskrivelse
- Utlysning og kildejakt
- Intervju og vurdering
- Ansettelse og kontrakt

Kompetanseutvikling

- Kompetansekartlegging
- Opplæring og kurs
- Karriereplanlegging
- Mentorordninger
- Talentutvikling

Arbeidsrett

- Arbeidsmiljølov (AML)
- Arbeidsavtale (skriftlig)
- Arbeidstid og overtid
- Ferie og feriepenger
- Oppsigelse og avskjed
- Diskrimineringsvern

Lønnsformer

- Fastlønn (tidlønn)
- Akkordlønn (prestasjonsbasert)
- Provisjonslønn
- Bonusordninger
- Fryssegoder

HMS

- Systematisk HMS-arbeid
- Risikovurdering
- Verneombud
- Arbeidsmiljøutvalg (AMU)
- Internkontroll

Medarbeidersamtaler

- Mål og forventninger
- Tilbakemelding
- Utviklingsplan
- Dokumentasjon

Strategisk planlegging

Strategiprosessen

- Visjon og misjon
- Situasjonsanalyse (SWOT)
- Strategiske mål
- Strategivalg
- Implementering
- Evaluering og kontroll

Strategiske nivåer

- **Konsernstrategi:** Hvilke markeder?
- **Forretningsstrategi:** Hvordan konkurrere?
- **Funksjonsstrategi:** Operative planer

Generiske strategier (Porter)

- Kostnadslederskap
- Differensiering
- Fokusering (nisje)

Vekststrategier (Ansoff)

- Markedspenetrering
- Markedsutvikling
- Produktutvikling
- Diversifisering

Balansert målstyring

- Finansielt perspektiv
- Kundeperspektiv
- Interne prosesser
- Læring og vekst
- KPI-er (nøkkeltall)

Endringsledelse

- Kotters 8 steg
- Motstand mot endring
- Kommunikasjon
- Forankring i kultur

Etablering av bedrift**Forretningsidé**

- Identifisere mulighet
- Verdiforslag (value proposition)
- Kundebehov
- Forretningsmodell
- Levedyktighet

Forretningsplan

- Sammendrag
- Forretningsidé og mål
- Markedsanalyse
- Markedsplan
- Organisasjonsplan
- Økonomiplan (budsjett)
- Finansieringsplan

Selskapsformer

- **Enkeltpersonforetak:** Personlig ansvar
- **ANS/DA:** Delt ansvar, flere eiere
- **AS:** Begrenset ansvar, aksjekapital min. 30.000 kr
- **ASA:** Børsnotert, min. 1 mill.
- **NUF:** Utenlandsk filial
- **Samvirke:** Medlemseid

Registrering

- Brønnøysundregistrene
- Organisasjonsnummer
- Foretaksregisteret
- MVA-registeret (over 50.000 kr)
- Arbeidsgiver i AA-registeret

Finansiering

- Egenkapital
- Banklån
- Investorer (engler, VC)
- Offentlige tilskudd (Innovasjon Norge)
- Crowdfunding

Oppstart

- Forretningsadresse
- Bankkonto
- Regnskapssystem
- Forsikringer
- Kontrakter og avtaler

Etikk og samfunnsansvar**Bedriftsetikk**

- Etiske retningslinjer
- Interessentmodellen
- Verdibasert ledelse
- Varsling
- Korrupsjon og bestikkelser

CSR (Corporate Social Responsibility)

- Økonomisk ansvar
- Juridisk ansvar
- Etisk ansvar
- Filantropisk ansvar
- Tripple bottom line (People, Planet, Profit)

Bærekraft

- FNs bærekraftsmål (SDG)
- Miljøsertifisering (ISO 14001)
- Miljøledelse
- Sirkulærøkonomi
- Klimaregnskap

Interessenter

- Eiere/aksjonærer
- Ansatte
- Kunder
- Leverandører
- Samfunnet
- Myndigheter
- Konkurrenter

Etiske dilemmaer

- Profitt vs. miljø
- Ansatte vs. automatisering
- Kort vs. lang sikt
- Lokalt vs. globalt

Omdømmestyring

- Merkevarerbygging
- Krisekommunikasjon
- Stakeholder-dialog
- Transparens

Økonomiske begreper**Skatt og avgift**

- Inntektsskatt bedrift (22%)
- Arbeidsgiveravgift (14,1%)
- Merverdiavgift (25%)
- Formuesskatt
- Skatteplanlegging

Investeringsanalyse

- Tilbakebetalingstid
- Nåverdimetoden (NPV)
- Internrentemetoden (IRR)
- Kalkulasjonsrente
- Kontantstrømsanalyse

Finansiering

- Egenkapital vs. gjeld
- Renter og avdrag
- Kassekreditt
- Leasing
- Factoring

Prissetting

- Kostpluss-prising
- Konkurransbasert
- Verdibasert pricing
- Skimming (høy pris først)
- Penetrering (lav pris først)

Viktige formler

- Resultat = Inntekt – Kostnad
- DB = Salgsinntekt – VK
- Nullpunkt = $\frac{FK}{DB \text{ per enhet}}$
- DG = $\frac{DB}{Salg} \times 100$
- Avanse% = $\frac{\text{Avanse Innkjøp}}{\text{Innkjøp}} \times 100$
- Bruttofortj.% = $\frac{\text{Avanse Salgspris}}{\text{Salgspris}} \times 100$